

מנורת שבת שולחנית – אורלי

א. מנגנון הפעולה ואופן השימוש

מנורת אורלי היא מנורת שולחן בעלת נורת לד, המיועדת לשימוש בשבת עם אפשרות ויסות עוצמת תאורה מכני. המנורה כוללת תריס שנפתח ונסגר באופן ידני בהתאם לכמות האור הרצויה – עד להחשכה מוחלטת. כדי להשתמש באורלי בשבת, יש להדליק את הנורה לפני כניסת השבת, לפעילות רצופה במהלך כל השבת, או לחילופין לפעילות חלקית באמצעות שעון שבת. כאשר הנורה דולקת, ניתן להסתיר אותה באמצעות התריס.

הנורות הן נורות לד בעלות צריכת חשמל נמוכה מאוד, ובלאי נמוך מאוד, כך שהפעלתן כל השבת ברצף אינה כרוכה בעלות ניכרת. הנורות אינן מתחממות משמעותית, כך שאין חשש לסיכון או נזק בכיסוי ממושך שלהן.

ב. דיון הלכתי

1. חלקי הדיון

השימוש במנורת אורלי מעורר שלושה דיונים: (א) האם מותר לטלטל את המנורה, או אפילו את כיסוי בלבד, או שהדבר אסור משום מוקצה. (ב) האם יש לאסור את הפתיחה והסגירה של התריס, מחשש להחלפה בינה ובין לחיצה על הכפתור. (ג) בהנחה שעצם השימוש במנורה זו מותר, יש לדון האם לאוסרו משום מראית עין. הצד לאסור הוא שמציאות של נורה שמועברת ידנית ממצב מאיר למצב חשוך בשבת עלולה להיראות כהדלקה וכיבוי, ויש להתרחק מעשיית מעשים מותרים שנראים כאסורים.

2. מוקצה

הפוסקים דנו מתי שייך איסור **מוקצה בטלטול מכשירי חשמל** (ע"ע). המסקנה העולה מדברי רוב הפוסקים, ומקובלת גם על מכוון צומת, היא שהאיסור שייך דווקא במוצרים הכוללים נורת להט שנחשבת לאש, ולא בשאר מוצרי חשמל, וקל וחומר כשדרך העולם לטלטל את המוצרים וכך אופן השימוש בהם, שיש להתיר זאת, כפי שהתבאר שם.

אופן הפעולה של נורת לד שונה לחלוטין מנורת להט, ואינו כולל התלהטות, ולכן אינו נחשב לאש. בנוסף, הזאת המנורה לצדדים, וכן סגירת ופתיחת התריס, הן שימושים בסיסיים ותדירים במנורת אורלי, ועבורם היא מיועדת. לפיכך, אין איסור מוקצה בטלטול מנורת אורלי, וזאת בדומה לטלטול שעון יד, הנהוג על ידי כל בית ישראל, גם אם הספרות הדיגיטליות מפיקות אור כנוריות לד. מלבד זאת, רוב הטלטולים של המנורה נעשים לצורך גופה (שיפור וכיוון התאורה) או מקומה (צורך להשתמש במקום כשהוא פנוי מהמנורה, ונראה שבכלל זה צורך בחושך¹), דבר המותר אף בכלי שמלאכתו לאיסור.²

¹ שו"ת אגרות משה (או"ח ה,כג): 'מותר לטלטל גם נר חשמל לצורך גופו ומקומו. ובנוגע למה שנכלל בהיתר לצורך מקומו, נראה שגם (אם) צריך שהמקום שעליו הולך האור (כעת) יהיה חשוך, נמי מקרי צורך מקומו'. למקורות נוספים בנידון זה, ע"ע **מאורר**, הערה *.

² רמב"ם (שבת כה,ג), שו"ע (או"ח שח,ג).

3. חשש לחיצה על הכפתור

ככל מנורה, גם מנורת אורלי כוללת כפתור הפעלה, והשימוש בה בימות החול נעשה רק באמצעותו ולא באמצעות התריס. לאור זאת, יש לברר, האם יש לאסור את הפתיחה והסגירה של התריס, מחשש להחלפה בינה ובין לחיצה על הכפתור. שאלה זו קשורה לשאלה העקרונית, כיצד לנהוג במצבים מתחדשים, שאין להם התייחסות בדברי חז"ל והפוסקים.³ בשאלה עקרונית זו, כתבו הפוסקים שאחר חתימת התלמוד, אין לנו סמכות לגזור גזירות חדשות.⁴ במקרים בהם האדם יודע על עצמו שהוא עלול להיכשל – עליו כמובן לנקוט באמצעים שימנעו זאת, ולעיתים כשהחשש למכשול גדול, נקיטת אמצעים שירחיקו ממנו עשויה אף להוות חיוב.⁵ לפי יסודות אלו, נמצא שאין לאסור את השימוש במנורה בשבת, שכן אין מדובר בחשש מובהק למכשול, וכפי שעלה גם מברור עם אנשים שרגילים להשתמש בה בשבת. בפרט אין חשש למכשול, כשרגילים להשתמש במנורה זו רק לשבת ולא לימות החול.

בנוסף, יש סמכות לפוסקים לאסור דברים שפוגעים בצביון השבת, משום עובדין דחול.⁶ עם זאת, בנידוננו, כבר הסכימו פוסקים רבים ומרכזיים להתיר, וכדלהלן, ומשעה שיצא הדבר בהיתר, כבר אין לחשוש בו משום עובדין דחול.

4. מראית עין

איסור מראית עין חל על דברים המותרים מצד עצמם, אך נראים למסתכל כדברים האסורים.⁷ לאור זאת, יש מקום לבחון על שייכותו במנורת אורלי, מחשש שהסתרת האור וחשיפתו ייראו ככיבוי והדלקה. נראה שיש להקל בדבר, מכמה סיבות:

(א) לרוב, גם אם הסתרת האור וחשיפתו אכן ייראו ככיבוי והדלקה, זה רק לעיני מי שנמצא בחדר. ואף שנאמר בגמרא⁸ שאיסורי מראית עין חלים גם בחדרי חדרים, אין על כך הסכמה,⁹ וראשונים רבים¹⁰ לא קיבלו זאת להלכה, והקלו בחדרי חדרים.

³ יודגש כי החשש להטיית הנר, שהוזכר בדברי חז"ל והיווה בסיס לאיסור קריאה לאור הנר, שונה במהותו מהחשש להפעלה וכיבוי של תאורה חשמלית, ולכן מקובל להלכה שאין להחיל אותו על שימוש בתאורה חשמלית (עיי' משני"ב רעה, ב, שהקל אפילו בתאורה שאינה חשמלית, כל שאין בה חשש ממשי להטייה. על פיו, ובקל וחומר מדבריו, הקלו פוסקים רבים בתאורה חשמלית, צוינו בפסקי תשובות סי' רעה הערה 3), וכן פשט המנהג, לקרוא לאור תאורה חשמלית, מבלי לחשוש להטייה. אמנם דעת החזו"א ומעט פוסקים נוספים להחמיר בכך (ראו חוט שני, שבת ד, עמ' עז-פ; ופסקי תשובות שם, ובהערה 4).

להרחבה נוספת באפיון המצבים שאליהם מתייחס איסור הקריאה לאור הנר, ובבחינת שייכותו בתאורה חשמלית, ראו: דניאל לוי, בדין מנורת הלוגן עם עמעם בשבת, אורות עציון כד (תשנ"ד) עמ' 58-74. נושא המאמר שם, הוא בחינת הדמיון והשוני שבין הטיית נר לשינוי עוצמת התורה בשבת. בנידוננו, מדובר בכפתור פשוט שמדליק או מכבה, ואין בו אפשרות שינוי עוצמה.

⁴ ראו: רא"ש (שבת ב, טו), מגיד משנה (חמץ ומצה ה, כ), אנציקלופדיה תלמודית (ערך גזרה, הערות 163-167).

⁵ ראו במאמרו של הרב אבשלום שניידר: בענין תליית משמרת בשבת ובענין עובדין דחול, עוז ואורה ז (תש"ע), עמ' רמז-רמט.

⁶ על גדרי איסור זה, ראו במאמרו של הרב אוהד פיקסלר: הגדרת איסורי 'עובדין דחול', המעין 209 [נדג], (ניסן תשע"ד) עמ' 37-44.

⁷ להרחבה, ראו אנציקלופדיה תלמודית (ערך חשד; מראית העין).

⁸ שבת סד, ב; קמו, ב.

⁹ שם.

¹⁰ קובצו באנציקלופדיה תלמודית (שם, הערה 270; ושם בהערה 271 נמנו האוסרים, ובכללם הר"ף והרא"ש והרמב"ם).

(ב) פוסקים רבים כתבו שאין בכלל האיסור אלא מה שנאסר במפורש בגמרא ובראשונים, ולא מציאות חדשה שרק יש בה חשש מראית עין.¹¹

(ג) בפוסקים מבואר שככל שהדבר המותר נעשה רווח ומוכר בציבור, כך פוחת החשש שהוא ייראה כאסור.¹² כיום מצוי מאוד שנורות מכל הסוגים ומודלקות ונכבות במהלך השבת באופן אוטומטי, באמצעות **שעון שבת**, שהשימוש בו רווח ומוכר היטב, וכן באמצעות מנגנוני **בית חכם** שמתוכננים כך שהנורות יודלקו ויכבו בשבת באופן אוטומטי, ללא כל תלות במעשי האדם בשבת.

לאור כל זאת, נראה שאין בשימוש במנורה חשש מראית עין.

ואכן, הבן איש חי התיר שימוש במנורת שבת בעלת תריס, אם כי מדובר במנורה שקבועה במקומה.¹³ את השימוש במנורת אורלי ודומותיה התירו הרב יהושע ישעיה נויבירט,¹⁴ הרב יצחק יוסף¹⁵ והרב משה בראנדסדורפר.¹⁶

ג. מסקנות הלכה למעשה

1. מותר להשתמש בשבת במנורה בעלת תריס המאפשר לכסות את הנורה, ואין לחשוש ללחיצה בטעות על כפתור.
2. יש להדליק את הנורה לפני שבת, ובמהלך השבת ניתן להזיז את התריס לפי הצורך, ואין לחשוש למראית עין שאנשים יחשבו שהדבר נעשה על ידי לחיצה.
3. אין איסור מוקצה בטלטול מנורת אורלי.

¹¹ ראו אנציקלופדיה תלמודית (שם, הערות 212-221).

¹² רא"ש (הלי' כלאי בגדים, ז), טוש"ע (יו"ד רצח, א), ויעוין עוד באנציקלופדיה תלמודית (שם, הערות 745-748).

¹³ בא"ח, שנה שניה, וירא, כו: 'יניחו הנר בתוך חלון עמוק העשוי בכותל, ויעשו לחלון דלת, ובעת תשמיש יסתום הדלת ולא יראה אור הנר בחדר, ואחר תשמיש יפתחו'.

¹⁴ מכתב לרב ישראל רוזן, מרחשוון תשס"ו (עדיין לא פורסם#).

¹⁵ מכתב למכון צומת בעניין אור-לי, י' טבת תשס"ו (<https://forum.otzar.org/download/file.php?id=123279>).

¹⁶ תאורה לשבת, אספקלריה מו (חשוון תשפ"ג) עמ' 23; אלא שהוסיף וכתב להימנע מטלטול המנורה משום עובדין דחול, וזאת למרות שהתיר פתיחה וסגירה של התריס שלה. ראו עוד בתשובת רבני המכון המדעי טכנולוגי להלכה, אספקלריה א (אדר ב' תשע"ט) עמ' 11; אספקלריה יא (טבת תש"פ) עמ' 13-14; ובעלון עומק הפשט 295 (פרשת וארא תשפ"א), בנושא: 'כיסוי שבת לעמפ'.